فصلنامه ایده های نوین روانشناسی

دوره ۲، شماره۶، تابستان۹۷

بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های همدلی بر بهبود قضاوت اخلاقی دانش آموزان

معصومه ابافت شلمزاری[۱]، مریم قربانی[۲]

چکیده

هدف از این پژوهش بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های همدلی بر بهبود قضاوت اخلاقی در دانش‌آموزان پسر دبستانی بود. روش: پژوهش حاضر که از نوع مطالعات نیمه آزمایشی است به شیوه‌ی پیش آزمون – پس آزمون به همراه گروه کنترل اجرا گردید. جامعه آماری کلیه پسران دانش آموز مقطع ابتدایی استان اصفهان-شهرستان شاهین شهر در سال تحصیلی۹۷-۹۶ می‌باشند ، ۳۰ آزمودنی به شیوه در دسترس انتخاب شده و به صورت تصادفی به دو گروه آزمایش و کنترل تقسیم شدند . جهت سنجش متغیرها در این پژوهش از پرسشنامه قضاوت اخلاقی تدوین دورگانداسینها و میراوارما (۱۹۹۸) استفاده شده است. مهارت همدلی به مدت ۸ جلسه به گروه آزمایش آموزش داده شد ؛ سپس داده‌های حاصل از آزمون‌ها با استفاده از کوواریانس چند متغیری به کمک نرم افزار SPSS-22 مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌ها نشان دادند که آموزش مهارت همدلی بر بهبود قضاوت اخلاقی (قوه تشخیص، تکمیل جملات ناتمام، مقایسه اخلاقی، بهترین پاسخ، استدلال اخلاقی و تعریف اخلاق) دانش‌آموزان پسر دبستان تاثیر دارد ($P < ۰/۰۵$). می‌توان چنین عنوان کرد که شاخص قضاوت اخلاقی قابلیت ارتقاء را دارا می‌باشد و از طریق آموزش می‌توان در جهت بهبود آن گام برداشت.

واژگان کلیدی: همدلی، قضاوت اخلاقی، دانش‌آموزان پسر دبستانی.

[۱] کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، دانشگاه پیام نور، زرین شهر، ایران (نویسنده مسئول)

[۲] استادیار گروه روانشناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

[Downloaded from jnip.ir on 2026-11-07]

مقدمه

انسان موجودی اجتماعی است و به تعامل با دیگران نیاز دارد. افراد در معاشرت با دیگران اطلاعات بسیاری به دست می‌آورند که به نحوی آن‌ها را دسته‌بندی و منسجم می‌کنند و بخش‌های مهم و مفید آن‌ها را به حافظه می‌سپارند. برای داوری و قضاوت درباره دیگران باید بتوانیم این اطلاعات ذخیره‌شده را با هم ترکیب کنیم و به شناختی درست از دنیای اطرافمان دست یابیم. قضاوت اخلاقی به چگونگی نظر شخص دربارهٔ مقررات، آداب، رسوم، و هنجارهایی که مردم باید در تعامل با دیگران رعایت کنند و و برداشت او از آنها اشاره دارد که با رشد فکری و به تبع آن رشد اخلاقی همراه با افزایش سن در افراد تکامل می‌یابد (خاکپور و مهرآفرید، ۱۳۹۱). در واقع قضاوت اخلاقی فرآیندی است که در آن شخص تصمیم می‌گیرد چه چیزی از نظر اخلاقی درست است (کومار[1]، ۲۰۱۷). جهت بهبود قضاوت اخلاقی به نظر می‌رسد افزایش مهارت همدلی می‌تواند نقش موثری را ایفا نماید. همدلی[2] دامنه‌ای از بینش اجتماعی تا توانایی برای فهم حالات عاطفی و شناختی تجربه‌ی هیجانات مشابه با دیگران را شامل می‌شود. همدلی ظرفیت بنیادین افراد در تنظیم روابط، حمایت از فعالیت‌های مشترک و انسجام گروهی داشت. این توانایی نقشی اساسی در زندگی اجتماعی (ریف، کتلر و ویفرینگ[3]، ۲۰۱۰) و نیروی برانگیزنده رفتارهای اجتماعی و رفتارهایی است که انسجام گروهی را در پی دارد (جولیفی و فارینگتن[4]، ۲۰۰۴؛ ریف، کتلر و ویفرینگ، ۲۰۱۰). همچنین عنصری ضروری برای عملکردهای موفقیت آمیز بین شخصی محسوب می‌شود (سوسا، مکدونالد، راش بی، لی دیموسکا و جیمز[5]، ۲۰۱۰) و پاسخ عاطفی فرد به واکنش‌های دیگران است (علی، آموریم و چامورو پریموزیک[6]، ۲۰۰۹). این توانایی محرک مهمی در پدید آیی رفتارهای نوع دوستانه به حساب می‌آید. به همین دلیل کودکانی که همدلی بیشتری دارند، نسبت به دیگران مهربانی و رفتارهای مراقبتی بیشتری انجام می‌دهند، حساس و نگران آسیب دیدن دیگرانند، هیجان مثبتی نسبت به دیگران نشان می‌دهند، با دیگران تعاملی بدنی و کلامی مثبت دارند و نسبت به تعامل‌های غیر کلامی نیز حساس‌اند (بوربا[7]، ۲۰۰۸).

مهارت همدلی یعنی توانایی ورود به دنیای دیگران (شاطریان، ۱۳۹۳). ظرفیت بنیادین افراد در تنظیم روابط، حمایت از فعالیت‌های مشترک و همکاری گروهی است. این توانایی نقش اساسی در زندگی اجتماعی دارد (ریف، کتلر ویفرینک[8]، ۲۰۱۰) ونیرویی برانگیزنده رفتارهای اجتماعی و رفتارهایی است که همکاری گروهی را در پی دارد (فارینگتون[9]، ۲۰۰۶). در قضاوت اخلاقی مبنی بر خطاکار یا بی گناه بودن بر میزان همدلی مثبت افراد اثرگذار است. اما نوع قضاوت اخلاقی بر تظاهرات فیزلوژیک همدلی مثبت تأثیر ندارد. همچنین جنس هدف همدلی بر میزان همدلی افراد بی‌تأثیر بوده است (محمدی، ۱۳۹۵). آموزش همدلی بر کاهش خودشیفتگی و افزایش رفتار جامعه‌پسند موثر است (سیف الهی اوشانی، ۱۳۹۴). آموزش مهارت همدلی در بهبود و افزایش مهارت‌های اجتماعی مددجویان سنین ۱۸ تا ۲۵ زندان مرکزی استان بوشهر به صورت معناداری اثربخش می‌باشد (نظری، ۱۳۹۳). آموزش مهارت‌های همدلی موجب کاهش رفتارهای پرخاشگرانه در مدارس به ویژه در سنین نوجوانی می‌گردد (وزیری و لطفی عظیمی، ۱۳۹۰). دیدگاه های نوین بر نقش ابعاد مختلف تجارب هیجانی در قضاوت اخلاقی توجه دارند (گرین ، ساموروویل ، نیستروم ، دارلی و کوهن [10]، ۲۰۰۱؛ گرین ، نیستروم ، انگل[11] ، دارلی و کوهن ، ۲۰۰۴؛ داماسیو[12]، ۱۹۹۴؛ هدیت [13]، ۲۰۰۳،۲۰۰۱). از سوی دیگر داستان‌های معما گونه بر رشد قضاوت اخلاقی دانش‌آموزان موثر است (مطلق،

---

[1] Kumar
[2] empathy
[3] Rieffe, Ketelear & Weifferink
[4] Jolliffe & Farrington
[5] Sosua, McDonald, Rushby, Li, Dimoska & James
[6] Ali, Amorim,& Chamorro-Premuzic
[7] Borba
[8] Rieffe , Kettlear , Wiefferink
[9] Farrington
[10] Green,Sommerville,Nystrom,Darley,&Cohen
[11] Engell
[12] Damasio
[13] Haidt

[14] Gleaso,Jensen-Campbell,Ickes,W

[Downloaded from jnip.ir on 2026-11-07]

۱۳۹۰). شواهد تجربی این نکته را آشکار ساخته‌اند که همدلی در فرآیند تحول و براساس تجربه‌های کودک آموخته می‌شود و انسان از رفتارها و واکنش‌های دیگران چگونگی انجام آن را می‌آموزد و مبتلایان به اختلال‌های رفتاری، مشکلات متعددی در همدلی نشان می‌دهند (گلیسون، جنسن-کمبل و ایکز[۱]، ۲۰۰۹).

آموزش همدلی منجر به افزایش رفتارهای سازش یافته (شاویسی زاد، رستمی، گزلانی، قبادی و صدیقی ۱۳۹۲) و عزت نفس و همدلی جزیی ارتباط بین قضاوت‌های اخلاقی و رفتارهای جنسی در نوجوانان را به عهده دارند. علاوه بر این ارتباطات بین قضاوت‌های اخلاقی، همدلی و رفتار طرف‌دار از طریق جنسیت تعدیل شده است (لی، هایو و شی، ۲۰۱۸).

همدلی کم با دشواری روانشناختی بالایی همراه است (نودا، تاکاشی و مورای، ۲۰۱۸). نارضایتی شخصی منفی طرف مقابل همدلی احساسی است و می تواند به جای ارتقا آن، متوقف شود (کیم و هان، ۲۰۱۸)

همدلی شناختی، اما نه همدلی عاطفی، تفاوت‌های فردی در قضاوت‌های عمدی را پیش بینی می کند (اسلونی و مور، ۲۰۱۸)وموجب افزایش رفتارهای اجتماع پسند می‌شود (کارن و همکاران[۲] (۲۰۱۳)، سینگرو همکاران[۳]، ۲۰۰۸، برگ و همکاران[۴]، ۲۰۰۸). افزایش مهارت همدلی منجر به بهبود روابط بین فردی و بهبود رفتارهای اجتماعی در افراد می‌شود (کاش و گرینبرگ[۵] (۲۰۱۱). بین همدلی، خودکارآمدی[۶]، مسئولیت و رفتارهای جامعه‌گرا ارتباط مثبت وجود دارد (کوتیرز، اسکارتی و پاسکال[۷]، ۲۰۱۱). به اشتراک گذاری احساسات دیگران با فعال سازی در ساختارهای عصبی مرتبط است (سینگر و لام[۸]، ۲۰۰۹).

با توجه به اینکه محقق در بررسی منابع پیشین در زمینه موضوع تحقیق علی‌الخصوص تحقیقات داخلی به پیشینه چندانی دست نیافته است و با توجه به اهمیت موضوع، این مطالعه در صدد یافتن پاسخ به این سئوال است: آیا آموزش مهارت همدلی بر قضاوت اجتماعی دانش‌آموزان پسر دوره‌ی دوم دبستان تأثیر دارد؟

روش

جامعه آماری کلیه پسران دانش آموز مقطع ابتدایی استان اصفهان-شهر شاهین شهر در سال تحصیلی ۹۷-۹۶ می‌باشند که تعداد آن‌ها در حدود ۴۰۰۰ نفر می‌باشند، از بین آن‌ها یک مدرسه بصورت در دسترس انتخاب شد و پس از توافق با مسئولین مدرسه از بین لیست اسامی دانش‌آموزان دوره‌ی دوم ابتدایی(مقطع پنجم و ششم) ۳۰ نفر به صورت تصادفی انتخاب شدند و در دو گروه آزمایش و کنترل قرار گرفتند.

شیوه اجرا: در این بخش برای بدست آوردن اطلاعات مورد نیاز، پرسشنامه در اختیار نمونه مورد بررسی قرار داده شد و از طریق پرسشنامه اطلاعات جمع آوری گردید.

دانش آموزانی که به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شدند پرسشنامه‌ی قضاوت اخلاقی را به عنوان پیش آزمون تکمیل کرده و سپس ۱۵ دانش آموز تحت عنوان گروه آزمایشی در کلاس‌های آموزش مهارت‌های همدلی شرکت کردند و بقیه در لیست انتظار ماندند و در انتهای جلسات آموزشی هر دو گروه پرسشنامه‌ها را به عنوان پس آزمون تکمیل کردند.

ابزار پژوهش: پرسشنامه قضاوت اخلاقی پرسشنامه قضاوت اخلاقی تدوین دور گانداسینها و میراوارما (۱۹۹۸) جهت سنجش قضاوت اخلاقی در این مطالعه مورد استفاده قرار گرفت.

این آزمون قضاوت اخلاقی برای کودکان بر مبنای الگوی یک آزمون هوش کلی است که شامل سؤالات استدلال، قوه تشخیص، بهترین پاسخ‌ها و غیره است با این تفاوت که همه سؤالات معنای اخلاقی دارد. این آزمون برای کودکان ۶ تا ۱۱ ساله ساخته شده است. قضاوت اخلاقی توانایی ارزیابی موقعیت‌ها و امور اخلاقی به عنوان غلط یا درست بر مبنای آگاهی از معیارهای اخلاقی است (ورما۱۹۶۷) بنابراین آزمون مرکب از تعدادی سؤال است که کودک باید در مورد آنها تصمیم اخلاقی بگیرد، زمینه کاراخلاقی را در

---

[2] Karen E. Gerdes , Elizabeth A. Segal, Kelly F. Jackson & Jennifer L. Mullins
[3] Singer T, Snozzi R, Bird G, Petrovic P, Silani G, Heinrichs M, Dolan R
[4] Berg, Raminani, Greer, Har -wood, & Safren
[5] Kusche, C. A., & Greenberg, M. T
[6] Self-efficacy
[7] Cutierrez, S. M., Escarti, C .A. & Pascual, C.
[8] Singer T, Lamm C

[Downloaded from jnip.ir on 2026-11-07]

اظهار نظرها گروه بندی کند، رابطه کلمات با معنای اخلاقی را برقرار کند، یک عمل خاص را ارزیابی نماید . در برابر مشکلات اخلاقی استدلال منطقی کند، و متعارف مناسب ارزش‌های اخلاقی را انتخاب نماید سؤالات این آزمون بخصوص برای ۱۴ ارزش اساسی متداول در فرهنگ هندی طراحی شده‌اند . این ۱۴ ارزش به قرار زیرند: «وظیفه»، «احترام»، «نقص عهد»، «طهارت»، «بخشش»، «حرص»، «خشم»، «فضیلت»، «دروغ»، «انتقام»، «سرقت»، «راستگوئی»، «گناه»، این آزمون به شش گروه تقسیم شده وتوصیف چگونگی سؤالات آزمون به شرح زیر است:

بخش اول: تشخیص – شامل ده سؤال که هر کدام سه انتخاب دارد.

بخش دوم: جملات ناتمام- دارای ده سؤال است که به شکل جملات ناتمام است.

بخش سوم: مقایسه- شامل هشت سؤال است که هر کدام یک جفت کلمه دارد که به هم ربط دارند و یک کلمه هم در کنار آنهاست.

بخش چهارم: بهترین پاسخ اخلاقی- شامل هشت سؤال است که به شرح مختصر حادثه‌ای است. بدنبال آن سؤال از همان حادثه می‌آید.

بخش پنجم: استدلال اخلاقی- شامل شش سؤال است که به شکل مسئله بیان گردیده است و از آزمودنی استدلال منطقی می‌خواهد. بخش ششم: تعریف- هشت سؤال دارد و هر مورد دارای یک ارزش اخلاقی است .

حداکثر نمره ۵۰ و حداقل نمره صفر است. کل نمره آزمودنی شاخص قضاوت اخلاقی او خواهد بود.پایائی نیمه آزمون استفاده از فرمول اسپیرمن براون ۰/۹۳ و پایائی آزمون برای سه گروه سنی در جدول ۳-۱ عرضه گردیده است. شاخص پایایی برای گروه سنی ۶ تا ۷ سال برابر ۰/۹۰، برای ۸ تا ۹ سال برابر ۰/۸۹ و برای ۱۰ تا ۱۱ سال برابر ۰/۹۲ بدست آمده است.(زندیه، ۱۳۹۳).بر اساس یافته‌های پژوهش زندیه(۱۳۹۳) پرسشنامه مقیاس قضاوت اخلاقی دارای اعتبار و روایی سازه می‌باشد. پایایی نیمه آزمون استفاده از فرمول اسپیرمن براون ۰/۹۳ بدست آمده است(زندیه، ۱۳۹۳). آلفای کرونباخ در این تحقیق برای پرسشنامه قضاوت اخلاقی برابر ۰/۷۳۷ بدست آمده است.

روش تحلیل داده ها: جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی بهره گرفته شد. در تحلیل توصیفی از نمودار، جدول و شاخص‌های میانگین، انحراف معیار، واریانس و ... استفاده شد.

در تحلیل استنباطی با توجه به نحوه جمع آوری داده‌ها (پیش آزمون و پس آزمون در دو گروه آزمایشی و کنترل) از آزمون تحلیل کوواریانس(یک متغیره) پس از تایید پیش فرض‌های لازم جهت تحلیل داده‌ها استفاده شده است. تحلیل داده‌ها با نرم افزار SPSS-22 انجام شده است.

پروتکل آموزش همدلی برای کودکان

یکی از مهارت‌های مهم و اساسی، همدلی است که می‌توان آن را این طور تعریف کرد: " همدلی نوعی مهارت اجتماعی و هیجانی است که به ما کمک می‌کند هیجانات، موقعیت‌ها، نیات، افکار و نیازهای دیگران را درک کنیم .به این ترتیب ارتباط بهتری برقرار کرده و از فرد مقابلمان حمایت می‌کنیم " . اگرچه که ممکن است همیشه نسبت به این مهارت آگاهی نداشته باشیم، اما به طور ذاتی با این توانایی به دنیا آمده‌ایم و در ارتباطاتمان با دیگران، آن را پرورش داده‌ایم. همدلی خود دارای دو جز شناختی و یک جز عاطفی است:

۱- جز شناختی: توانایی شناسایی و نام گذاری حالت دیگران؛ توانایی حدس زدن دیدگاه شخص دیگر .

۲- جز عاطفی: توانایی نشان دادن پاسخ عاطفی مناسب

بنابر آنچه گفته شد، مباحث اساسی در همدلی را می‌توان در سه آیتم زیر خلاصه کرد: شناخت هیجانات و احساسات خود و دیگران و درک دیدگاه‌های فرد مقابل؛ مهارت گوش دادن و پاسخ دهی عاطفی مناسب به دیگران؛ احترام و پذیرش خود.

در این تحقیق آموزش همدلی برای کودکان در ۸ جلسه تدوین شد که به طور کل چهار مبحث مهم :

۱- شناخت هیجانات، احساسات و افکار خود، مهارت خودآگاهی.

۲- شناخت هیجانات، احساسات و افکار دیگران.

۳- مهارت گوش کردن و پاسخ دهی عاطفی مناسب به دیگران و گوش دادن فعالانه

[Downloaded from jnip.ir on 2026-11-07]

۴- احترام و پذیرش خود و دیگران آموزش داده شد.

جدول شماره ۱- پروتکل آموزش همدلی برای کودکان

جلسه	شرح محتوی جلسه	زمان جلسه
اول	مبحث خودآگاهی با تکنیک‌های: شناخت ۱۵ دقیقه، من احساس می کنم ۳۰ دقیقه.	۴۵ دقیقه
دوم	مبحث خودآگاهی با تکنیک های: شدت احساسم ۳۰ دقیقه، احساست را بکش ۱۵ دقیقه.	۴۵ دقیقه
سوم	مبحث شناخت هیجانات دیگران با تکنیک های: پانتومیم ۱۰ دقیقه، تخته احساسات ۱۰ دقیقه، داستان‌خوانی ۲۵ دقیقه.	۴۵ دقیقه
چهارم	مبحث شناخت هیجانات دیگران با تکنیک های: کارت‌های سخنگو ۱۰ دقیقه، انیمیشن ۳۵ دقیقه.	۴۵ دقیقه
پنجم	مبحث گوش دادن فعالانه با تکنیک های: دوست جدید من ۳۰ دقیقه، صبرکن (نفس بکش، گوش کن و حرف بزن) ۱۵ دقیقه.	۴۵ دقیقه
ششم	مبحث گوش دادن فعالانه با تکنیک های: لبخند ۳۰ دقیقه، تکنیک صبح بخیر دوست من ۱۵ دقیقه.	۴۵ دقیقه
هفتم	مبحث احترام و پذیرش خود و دیگران با تکنیک‌های: من خودم را دوست دارم ۳۰ دقیقه، هرروز یک جمله خوب به خودم ۱۵ دقیقه.	۴۵ دقیقه
هشتم	مبحث احترام و پذیرش خود و دیگران با تکنیکهای: هر روز یک جمله خوب یک کار خوب برای دیگران ۳۰ دقیقه، داستان خوانی ۱۵ دقیقه.	۴۵ دقیقه

یافته ها:

نمرات توصیفی نمره قضاوت اخلاقی در پیش آزمون و پس آزمون به تفکیک دو گروه آزمایشی و کنترل در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

جدول شماره ۲- شاخص‌های توصیفی نمره قضاوت اخلاقی در پیش آزمون و پس آزمون

نمره قضاوت اخلاقی		میانگین	انحراف معیار
آزمایشی	پیش آزمون	۳۸/۰۰	۵/۲۳
	پس آزمون	۴۶/۷۲	۱/۴۲
کنترل	پیش آزمون	۳۹/۲۰	۴/۶۱
	پس آزمون	۴۰/۸۶	۴/۰۳
کل	پیش آزمون	۳۸/۶۹	۴/۸۲
	پس آزمون	۴۳/۳۴	۴/۳۱

یافته‌های جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که شاخص میانگین نمرات قضاوت اخلاقی در گروه آزمایشی در پیش آزمون ۳۸/۰۰ با انحراف معیار ۵/۲۳ بوده است که در پس آزمون به ۴۶/۷۲ با انحراف معیار ۱/۴۲رسیده است. میانگین گروه کنترل در پس آزمون نسبت به پیش آزمون اندکی افزایش را نشان می‌دهد.

یافته‌های توصیفی نمره قضاوت اخلاقی در مولفه قوه تشخیص در پیش آزمون و پس آزمون به تفکیک دو گروه آزمایشی و کنترل در جدول شماره ۳ ارائه شده است.

[Downloaded from jnip.ir on 2026-11-07]

جدول شماره ۳- شاخص‌های توصیفی مولفه‌های قضاوت اخلاقی

		پیش-پس آزمون	میانگین	انحراف معیار
مولفه قوه تشخیص	آزمایشی	پیش آزمون	۷/۳۶	۰/۹۲
		پس آزمون	۹/۰۹	۰/۷۰
	کنترل	پیش آزمون	۷/۰۶	۱/۷۰
		پس آزمون	۷/۰۰	۱/۵۱
تکمیل جملات ناتمام	آزمایشی	پیش آزمون	۸/۸۱	۰/۹۸
		پس آزمون	۷/۷۲	۱/۱۹
	کنترل	پیش آزمون	۸/۸۶	۰/۸۳
		پس آزمون	۸/۷۳	۰/۷۹
مقایسه اخلاقی	آزمایشی	پیش آزمون	۵/۴۵	۱/۸۶
		پس آزمون	۸/۰۰	۰/۰۰
	کنترل	پیش آزمون	۵/۹۳	۱/۶۶
		پس آزمون	۶/۶۰	۱/۷۲
بهترین پاسخ	آزمایشی	پیش آزمون	۵/۴۵	۱/۱۲
		پس آزمون	۸/۰۰	۰/۰۰
	کنترل	پیش آزمون	۵/۸۰	۱/۱۴
		پس آزمون	۵/۹۳	۱/۰۹
استدلال اخلاقی	آزمایشی	پیش آزمون	۵/۰۰	۱/۰۰
		پس آزمون	۵/۹۰	۱/۳۰
	کنترل	پیش آزمون	۴/۸۶	۱/۰۶
		پس آزمون	۴/۹۳	۱/۰۳
تعریف اخلاق	آزمایشی	پیش آزمون	۶/۸۱	۱/۳۲
		پس آزمون	۸/۰۰	۰/۰۰
	کنترل	پیش آزمون	۶/۹۳	۱/۴۳
		پس آزمون	۷/۶۶	۱/۰۶

یافته‌های جدول شماره ۳ نشان می‌دهد که شاخص میانگین نمرات قضاوت اخلاقی- قوه تشخیص درگروه آزمایشی در پیش آزمون ۷/۳۶ با انحراف معیار ۰/۹۲ بوده است که در پس آزمون به ۹/۰۹ با انحراف معیار ۰/۷ رسیده است. میانگین گروه کنترل در پس آزمون نسبت به پیش آزمون اندکی کاهش را نشان می‌دهد. شاخص میانگین نمرات قضاوت اخلاقی- تکمیل جلات ناتمام در گروه آزمایشی در پیش آزمون ۸/۸۱ با انحراف معیار ۰/۹۸ بوده است که در پس آزمون به ۷/۷۲ با انحراف معیار ۱/۱۹ رسیده است.

میانگین گروه کنترل در پس آزمون نسبت به پیش آزمون اندکی کاهش را نشان می‌دهد. شاخص میانگین نمرات قضاوت اخلاقی- مقایسه اخلاقی در گروه آزمایشی در پیش آزمون ۵/۴۵ با انحراف معیار ۱/۸۶ بوده است که در پس آزمون به ۸/۰۰ با انحراف معیار ۰/۰۰ رسیده است. میانگین گروه کنترل در پس آزمون نسبت به پیش آزمون نیز افزایش را نشان می‌دهد. شاخص میانگین نمرات قضاوت اخلاقی- بهترین پاسخ در گروه آزمایشی در پیش آزمون ۵/۴۵ با انحراف معیار ۱/۱۲ بوده است که در پس آزمون به ۸/۰۰ با انحراف معیار ۰/۰۰ رسیده است. میانگین گروه کنترل در پس آزمون نسبت به پیش آزمون اندکی افزایش را نشان می‌دهد. شاخص میانگین نمرات قضاوت اخلاقی- استدلال اخلاقی در گروه آزمایشی در پیش آزمون ۵/۰۰ با انحراف معیار ۱/۰۰ بوده است که در پس آزمون به ۵/۹۰ با انحراف معیار ۱/۳۰ رسیده است. میانگین گروه کنترل در پس آزمون نسبت به پیش آزمون اندکی افزایش را نشان می‌دهد. شاخص میانگین نمرات قضاوت اخلاقی- تعریف اخلاق در گروه آزمایشی در پیش آزمون ۶/۸۱ با انحراف معیار ۱/۳۲ بوده است که در پس آزمون به ۸/۰۰ با انحراف معیار ۰/۰۰ رسیده است. میانگین گروه کنترل در پس

[Downloaded from jnip.ir on 2026-11-07]

آزمون نسبت به پیش آزمون کاهش را نشان می‌دهد. نمودار زیر وضعیت نمرات هر دو گروه و همچنین مجموع نمرات را در پیش آزمون و پس آزمون نشان می‌دهد.

فرضیه این پژوهش عبارت بود از :آموزش همدلی بر بهبود قضاوت اخلاقی(قوه تشخیص، تکمیل جملات ناتمام، مقایسه اخلاقی، بهترین پاسخ، استدلال اخلاقی و تعریف اخلاق) دانش‌آموزان دبستان تاثیر دارد.

جدول زیر خروجی تحلیل کوواریانس چند متغیره را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۴ – تحلیل کوواریانس چند متغیره

منبع تغییرات	لامبدای ویلکس	درجه آزادی	F	سطح معناداری
قوه تشخیص (پیش آزمون)	۰/۴۴۸	۱	۳/۲۶	۰/۰۴۸
تکمیل جملات ناتمام(پیش آزمون)	۰/۶۸۳	۱	۳/۴۱	۰/۰۲۸
مقایسه اخلاقی (پیش آزمون)	۰/۳۴۶	۱	۴/۰۵	۰/۰۵۰
بهترین پاسخ (پیش آزمون)	۰/۵۳۹	۱	۳/۸۹	۰/۰۴۶
استدلال اخلاقی (پیش آزمون)	۰/۴۴۸	۱	۱۲/۶۰	۰/۰۰۲
تعریف اخلاق (پیش آزمون)	۰/۸۶۸	۱	۰/۱۵	۰/۷۰۰

نتایج تحلیل کوواریانس چند متغیره و آزمون‌های تعقیبی بین دو گروه آزمایشی و کنترل در متغیر قضاوت اخلاقی و مولفه‌های آن بجز مولفه تعریف اخلاق تفاوت معنی داری را بین دو گروه نشان داده است به عبارت دیگر آموزش مهارت‌های همدلی بر قضاوت اخلاقی و مولفه‌های آن(بجز تعریف اخلاق) در دانش‌آموزان پسر دبستانی تاثیر دارد. نمرات گروه آزمایشی به طور معنی داری بالاتر از گروه کنترل هستند و با توجه به F مشاهده شده می‌توان گفت این فرضیه تایید شده است.

بحث و نتیجه گیری

در تبیین فرضیه مورد بررسی در این پژوهش می‌توان چنین عنوان کرد که شاخصه قضاوت اخلاقی قابلیت ارتقا را دارا می‌باشد و از طریق آموزش می‌توان در جهت بهبود آن گام برداشت. دانش‌آموزان در طی شرکت در جلسات آموزش مهارت‌های همدلی موجب ارتقای قضاوت اخلاقی در خود شده و توانسته‌اند این قابلیت را در خود بهبود بخشند. طبق آنچه در تعریف همدلی عنوان شد، همدلی فهم عمیق و صمیمانه آن گونه که احساسات، افکار و انگیزش‌های یک فرد برای فرد مقابل قابل درک می‌گردد. در تعاریف مربوط به همدلی، همدلی نوعاً مستلزم ۱) توانمندی عاطفی در سهیم شدن در احساسات دیگری و ۲) توانمندی شناختی برای درک احساسات و دیدگاه دیگری می‌باشد. علاوه بر این آگاهی مواقع تعاریف همدلی بر توانمندی انتقال احساسات و درک همدلانه از طریق ابزارهای کلامی و یا غیر کلامی تاکید نموده‌اند. با کسب این مهارت، تشخیص و درک احساسات دیگران (که لازمه برقراری ارتباط واقعی و درست کودک با دوستانش است) میسر می‌شود. با تکیه بر این توانایی می‌توان فهمید که زندگی برای دیگران چگونه است؛ حتی وقتی که زندگی ما هیچ شباهتی با زندگی آنها نداشته باشد. این مهارت موجب می‌شود که فرد بتواند دیگران را درک کرده و بپذیرد؛ هرچند که آنها تفاوت عمده‌ای با او داشته باشند. این امر سبب بهبود تعاملات او با اجتماع می‌شود. علاوه بر آن، مهارت همدلی ما را قادر می‌سازد که بتوانیم به افراد نیازمند کمک کنیم (ورنون آن، ۱۳۹۳). لذا با ارتقای مهارت همدلی، فرد قادر می‌شود تا قضاوت اخلاقی عادلانه تری نسبت به رفتار دیگران داشته باشد. درباره عدم معناداری تفاوت مولفه

[Downloaded from jnip.ir on 2026-11-07]

تعریف اخلاق در پیش آزمون و پس آزمون نیز می‌توان چنین استدلال کرد که تعریف اخلاق در ذهن دانش‌آموزان یک مفهوم بنیادی و اساسی است و تغییر آن به زمان و استمرار بیشتری نیاز دارد و در طی چند جلسه آموزش همدلی نمی‌توان آن را تغییر داد.

در بررسی‌های صورت گرفته توسط محقق، پژوهشی که مستقیماً تاثیر آموزش مهارت‌های همدلی را بر قضاوت اخلاقی مورد بررسی قرار دهد یافت نشده است و در محمدی(۱۳۹۵) رابطه معکوس متغیرهای این فرضیه را مورد بررسی قرار داده و تایید کرده است. که نتایج آن با تحقیق حاضر همسو می‌باشد. در تحقیقات دیگر مانند نتایج هراسانی(۱۳۹۴)، سیف الهی اوشانی(۱۳۹۴)، نظری(۱۳۹۴)، کریمی، باقری و قمصری(۱۳۹۳)، فروزانفر(۱۳۹۳)، نظری(۱۳۹۳)، شاویسی زاد و همکاران(۱۳۹۲)، زارع(۱۳۹۱)، وزیری و لطفی عظیمی(۱۳۹۰)، مطلق(۱۳۹۰)، کاش و گرینبرگ(۲۰۱۱)، کوتیرز، اسکارتی و پاسکال (۲۰۱۱) و سینگر و همکاران(۲۰۰۸) از این جهت با نتایج این فرضیه قابل مقایسه می‌باشند که یا قابلیت ارتقای قضاوت اخلاقی را تایید کرده‌اند و یا تاثیر آموزش مهارت‌های همدلی را بر بهبود مولفه‌های قضاوت اخلاقی معنی دار دانسته‌اند.

به طور کلی نتایج پژوهش نشانگر ارتقای شناخت اجتماعی و قضاوت اخلاقی از طریق آموزش مهارت‌های همدلی در دانش‌آموزان می‌باشد. همدلی همانگونه که عنوان شد ظرفیتی جهت فهم رفتار دیگران و تجربه احساس‌های آنها را فراهم می‌کند و فرد را به احساس ها، افکار و دیدگاه دیگران پیوند می‌زند.

در مورد تأثیری که آموزش همدلی بر شناخت اجتماعی و قضاوت اخلاقی داشته است می‌توان گفت این دانش‌آموزان پس از فراگیری مهارت همدلی برای گوش دادن فعال و پرهیز از خطاهای تفسیری، توجه به رفتارهای کلامی و غیرکلامی (زبان بدن، علائم چهره، صدا و حرکات) دقت بیشتری در تفسیر نشانه‌های غیرکلامی کردند و آگاهی بیشتری از حس و هیجان طرف مقابل به دست آوردند و به دنبال آن نظام‌های تفسیریشان در زمینه‌های مختلف را تغییر دادند. طبق مدل پردازش اطلاعات اجتمراعی کریرک و داج(۱۹۹۴)، در صورتی که این دانش‌آموزان از طرحواره‌ها و تجربه‌های قبلی خود استفاده کنند، ممکن است نیت‌های خصمانه را به رفتار دیگران نسبت دهند، یعنی طرحواره‌های شناختی ممکن است به صورت غیرارادی بر تفسیر اطلاعات اثر بگذارند و در اینجا نوعی پردازش خودکار (ناهشیار، ضمنی و شهودی) اتفاق می‌افتد، اما از طریق تغییر نظام‌های تفسیرشان، می‌توانند پردازش خودکار را به پردازش کنترل شده (هشیارانه، تحت کنترل و تعمدی) تبدیل کنند و پردازش مهارشده از طریق تغییر در چشم انداز، باورها و ادراک این دانش‌آموزان نسبت به دیگران در گزینش پاسخ مناسب به آن‌ها کمک کرد و نهایتاً امکان بهبود شناخت اجتماعی را میسرساخت. در واقع در پرتو ویژگی شناخت در آموزش همدلی، علاوه بر افزایش احتمال شناخت صحیح و واقع بینانهٔ هیجان‌ها توان پیش‌بینی و میزان چیرگی این دانش‌آموزان افزایش یافته و راهبردهای رویارویی مؤثر با هیجان‌ها و موقعیت‌های تنش‌زا به کار گرفته شد که بر این اساس شناخت اجتماعی مناسب با سازوکارهای پیش‌بینی، کنترل و راهبردهای رویارویی کارآمد به بهبود کیفیت روابط اجتماعی کمک کرد.

از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر جامعه آماری آن بود. با توجه به آن‌که پژوهش حاضر بر روی جامعه آماری پسران اجرا گردید در تعمیم‌یافته‌های آن به دختران باید جوانب احتیاط رعایت گردد. پیشنهاد می‌گردد پژوهشگران در پژوهش‌های آتی خود موضوع پژوهش حاضر را برای جامعه دختران دبستانی اجرا و با نتایج پژوهش حاضر مقایسه نمایند همچنین در صورت امکان جهت حصول نتایج دقیق تر پیشنهاد می‌گردد جلسات آموزشی افزایش یابد.

منابع:

حسنی ، ج. امیری، س. (۱۳۹۴). عملکرد در قضاوت اخلاقیذشخصی و غیرشخصی براساس ابعاد تجارب هیجانی زیرآستانه ای مثبت و منفی . *دو فصلنامه علمی-پژوهشی شناخت اجتماعی* ، ۲ (۸) ،۶۱-۴۸.

خاکپور، م. مهر آفرید، م. (۱۳۹۱). قضاوت اخلاقی کودکان پیش دبستانی پنج و شش ساله. *پایگاه مجلات تخصصی نور*، ۳ (۱)، ۱-۱۴.

خاکی، الف. (۱۳۹۵). *ضرورت آموزش‌های مهارت*، معاون سما نجف‌آباد.

زارع، ف.(۱۳۹۱). *تأثیر آموزش همدلی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان پسر پیش‌دبستانی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم - تهران - دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.

[Downloaded from jnip.ir on 2026-11-07]

سیف الهی اوشانی، پ. (۱۳۹۴). *تأثیر آموزش همدلی بر کاهش خودشیفتگی و افزایش رفتار جامعه‌پسند*. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه پیام نور استان تهران.

شاطریان، الف.(۱۳۹۳). مهارت همدلی. *مجله دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی قم*. ۵-۹۳.

فروزانفر، ف.(۱۳۹۳).*بررسی تاثیر آموزش همدلی به شیوه محتوای الکترونیکی بر بهبود روابط اجتماعی کودکان پسر ۹ سال*. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد - دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

کریمی، ف. باقری، خ. صادق زاده قمصری، ع. (۱۳۹۳). تاثیر سه روش بحث گروهی درباره معماهای اخلاقی، گفتگو در گروه‌های کوچک به روش مشارکتی و سخنرانی، بر رشد قضاوت اخلاقی دانش‌آموزان دختر پایه دوم متوسطه. *فصلنامه پژوهش‌های نوین روان شناختی*، ۹

مطلق، ع. (۱۳۹۰). *اثر داستانهای معماگونه اخلاقی بر رشد قضاوت اخلاقی دانش‌آموزان پایه‌ی پنجم ابتدایی شهر لاهیجان*. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبایی.

نظری، ف.(۱۳۹۴). *اثربخشی آموزش مهارت همدلی بر افزایش مهارت‌های اجتماعی و خودپنداره دانش‌آموزان دختر*. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی وحد مرودشت.

وزیری، ش. لطفی عظیمی، الف. (۱۳۹۰). تأثیر آموزش همدلی در کاهش پرخاشگری نوجوانان. *مجله روان شناسی تحولی- روان شناسان ایرانی*، ۸ (۳۰)، ۱۶۷-۱۷۵.

هراسانی، ط. (۱۳۹۴). *رابطه همدلی با قضاوت اخلاقی و سازگاری اجتماعی در دانش آموزان*. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه سمنان.

Borba, M. (2008). Building moral intelligence: The seven essential virtues that teach children to do the right thing . USA: jossey – Bass.

Cutierrez, S. M., Escarti C. A., & Pascual, C. (2011) Relationships among empathy, prosocial behavior, aggressiveness, self-efficacy and pupils' personal and social responsibility. Psicothema, 23 (1), 9-13.

Gleason, K. A., Jensen-Campbell, L., Ickes, W. (2009). The role of empathic accuracy in adolescents' peer relations and adjustment. Personality and Social Psychology Bulletin, 35(8), 997-1011.

Jolliffe, D. and Farrington, D. P. (2011) Is low empathy related to bullying after controlling for individual and social background variables? Journal of Adolescence, 34, 59-71.

Karen E. Gerdes.Elizabeth A. Segal. Kelly F. Jackson . Jennifer L. Mullins (2013). Teaching empathy: A framework rooted in social cognitive neuroscience and social justice. Journal of Social Work Education, 47:1, 109-131.

Kumar, S.(2017). Moral Judgement of B.ED student teachers in relation to their social maturity. International journal of research-Granthaa,5(9): 250-265.

Shavisizad S, Rstami S, Gezlani R, Ghobadi S, Sedighi N. (2013). The effectiveness of anger management training program on self-efficacy and reduction of aggression in high school students in Kermanshah by utilizing self-efficacy theory. Sixth International Conference of Child and Adolescent Psychiatry. 17. [Persian].

Singer T, Snozzi R, Bird G, Petrovic P, Silani G, Heinrichs M, Dolan R.(2008). Effects of Oxytocin and Prosocial Behavior on Brain Responses to Direct and Vicariously Experienced Pain. Emotion. 8(6): 781-791.

Singer T, Lamm C. (2009). The social neuroscience of empathy. Ann N Y Acad Sci, 1156:81-96.

[Downloaded from jnip.ir on 2026-11-07]

The Effectiveness of Empathy Skills Training on Improving Students' Ethical Judgment

Abstract

The purpose of this study was to investigate the effectiveness of empathy skills training on improving moral judgment in boys' elementary school students. Method: The present study is a semi-experimental study with pretest-posttest method with control group. The statistical population consisted of all boys of elementary school students in Shahin Shahr city of Isfahan province, in the academic year of 96-97. 30 subjects were selected in an accessible method and randomly divided into two experimental and control groups. To measure the variables in this research, a moral judgment questionnaire made by Miravarma & Dorganda-sinha (1998) has been used. The empathic skill was taught to the experimental group for 2 sessions; then the data were investigated using multivariate analysis of covariance using the SPSS -22 software. Findings showed that empathy skill training affects the improvement of moral judgment (recognition, completion of incomplete sentences, moral comparison, best answer, moral reasoning and moral definition) in boys' elementary school students (P <0/05). In explaining this hypothesis, it can be said that the moral judgment index has the ability to upgrade, and through training it can be taken to improve it.

Key words: empathy, moral judgment, boys' elementary school students.

[Downloaded from jnip.ir on 2026-11-07]